

УДК 343.2

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2023.20.288491>

Л. М. Абакіна-Пілявська,
канд. юрид. наук, доцент кафедри
кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»;
Н. А. Мирошніченко,
канд. юрид. наук, доц., професор
кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ МЕДИЧНОГО КАНАБІСУ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

У статті розглянуто питання легалізації медичного канабісу в Україні. Проаналізовано основні законопроекти щодо регулювання обігу рослин роду коноплі (Cannabis) в медичних, промислових цілях, науковій та науково-технічній діяльності, стан їх розгляду та основні висновки профільних комітетів ВР.

Встановлено, що процес легалізації медичного канабісу передбачає спеціальний механізм організаційно-правового регулювання діяльності по вирощуванню канабісу в медичних цілях, перевезенні, переробці рослин і екстрактів канабісу, виготовленні відповідних медичних засобів з використанням у якості сировини, а так само проведенні наукових досліджень. Такий механізм встановлює порядок отримання дозволів, обмеження та правила по вирощуванню, перевезенню, переробці, виробництву та реалізації в частині організаційно-адміністративних та правових моментів.

У статті звертається увага на те, що нині чинні норми не охоплюють суспільні відносини у сфері виробництва лікарських засобів на основі вирощеного медичного канабісу, а сама така діяльність може бути пов'язана з корупційною складовою в частині дозвільних процедур, діяльності контролюючих та перевіряючих органів та установ, недоброчесності приватних лабораторій тощо. Пропонується висновок, що процес регулювання посіву, вирощування, виробництва медичного канабісу тощо перебуває у площині цивільно-правових, господарських та адміністративних процедур, тому забезпечення правомірності та дотримання встановлених даними галузями правил і механізмів вимагає участі засобів кримінально-правового характеру. До таких засобів можна віднести встановлення нових та внесення змін до діючих кримінальних заборон з метою забезпечення кримінально-правової охорони суспільних відносин, які можуть мати місце у зв'язку з легалізацією медичного канабісу.

Ключові слова: медичний канабіс, cannabis, ліцензія, кримінально-правова охорона, кримінальна відповідальність, наркотичні речовини, лікарські засоби.

Попри складні політико-економічні умови та повномасштабне збройне протистояння наша країна впевнено йде шляхом активної євроінтеграції вже маючи офіційний статус держави-кандидата члена Європейського Союзу. Однак даний статус надає не лише переваги для країни, але й накладає значний перелік обов'язків у різних сферах суспільного життя, в тому числі і в правовому полі. Серед іншого, Європейське співтовариство надає великого значення боротьбі з поширенням такого деструктивного явища як наркоманія. На практиці маємо чималу кількість міжнародно-правових актів, направлених на протидію поширенню наркоторгівлі, незаконному обігу наркотичних та психотропних речовин, прекурсорів та аналогів. Потрібно відзначити, що вітчизняна система права містить низку нормативно-правових актів, які окрім імплементації міжнародно-правових стандартів у даній сфері, має і національний механізм протидії та боротьби з зазначеними явищами, в тому числі за рахунок засобів кримінально-правового впливу.

Останніми роками в Україні активно розробляється питання легалізації медичного канабісу. Доречним буде зауважити, що досвід міжнародної спільноти з цього питання є неоднаковим. Так, станом на 2023 рік в ряді країн вирощування медичного канабісу є легальною законною господарською діяльністю, наприклад, у Німеччині, Іспанії, Нідерландах, Данії, Норвегії, Італії, Чехії, Франції, Португалії, Польщі, Греції, Австрії. Окрім європейських країн, медичний канабіс легалізований в Канаді, США та Ізраїлі. Натомість, в Угорщині, Швеції, Ірані, Китаї вирощування канабісу в медичних цілях продовжує бути забороненим.

Роздуми з приводу плюсів та мінусів процесу легалізації канабісу є актуальною темою як в нашій, так і в ряді інших країн. Навіть є випадки, коли запроваджується статус «медичного» та окремо рекреаційного канабісу

(Аргентина, Чилі), також легалізований канабіс може мати статус повного або обмеженого обігу, як це, наприклад, відбувається у Грузії. В Україні ж питання легалізації медичного канабісу частіше обговорюється з моменту активізації законодавчої ініціативи. Так, в лютому 2019 року було зареєстровано на сайті парламенту електронну петицію про легалізацію марихуани в Україні і вже в середині березня вона набрала 25 тисяч голосів на користь медичного використання марихуани на законних підставах.

Так, в 2021 році було зареєстровано та обговорено законопроект № 5596 «Про регулювання обігу конопель в медичних цілях, науковій та науково-технічній діяльності». Даний документ пропонував класифікувати лікарські коноплі на коноплі з низьким вмістом тетрагідроканабінолу (сорти рослин роду коноплі (*Cannabis*), вміст тетрагідроканабінолу у сухій масі яких становить від 0,2 відсотка до 1 відсотка) та коноплі з високим вмістом тетрагідроканабінолу (його вміст у сухій масі перевищує 1 відсоток). При цьому, промисловими коноплями мали визначатися сорти рослин роду коноплі (*Cannabis*), вміст тетрагідроканабінолу у сухій масі яких не перевищує 0,2 відсотка¹. Зазначимо, що законопроект не передбачав введення до вільного обігу канабісу, а пропонував модель обмеженого та контрольованого поширення виключно в медичних, промислових та науково-технічних цілях.

Зазначений документ не був підтриманий Верховною Радою, а обговорення питання легалізації медичного канабісу в теоретичній та практичній площині продовжилося.

Медичний аспект використання канабісу, обґрунтування його терапевтичних переваг та ефективності побудовані на тому, що існує зарубіжний апробований досвід позитивного впливу препаратів на основі медичного канабісу в частині лікування неврологічних захворювань

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання обігу конопель в медичних цілях, науковій та науково-технічній діяльності: проект Закону України № 5596 від 31.05.2021 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI05312A>.

(наприклад, розсіяний склероз, епілепсія), хвороб травного тракту, наркотичної залежності та проблем психічного характеру, хронічного болю та посттравматичного синдрому, а також застосуванні в паліативній практиці.

Сучасна реальність українського суспільства нерозривно пов'язана з повномасштабним збройним протистоянням, що неминуче тягне за собою людські втрати, бойові поранення, тяжкі перебіги реабілітації, посттравматичні розлади, що, серед іншого, стало додатковим поштовхом та активатором процесу легалізації медичного канабісу в Україні.

Так, вже у червні 2023 року у ВР було підтримано урядовий проєкт № 7457 «Про регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) в медичних, промислових цілях, науковій та науково-технічній діяльності для створення умов щодо розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування онкологічних захворювань та посттравматичних стресових розладів, отриманих внаслідок війни» щодо регулювання обороту конопель у медичних, промислових та наукових цілях. Зазначений законопроект містить положення про зміни в частині визначення допустимої кількості відсотку вмісту концентрації ТГК – єдиного фітоканабіноїду з понад 120, які входять до складу конопель, що має психоактивний вплив на людину за умови його регулярного вживання у високій концентрації, закріплюється саме поняття канабісу, смол канабісу, встановлюється порядок ліцензування діяльності з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, особливості здійснення діяльності з культивування сортів рослин роду коноплі для медичних цілей, рішенні про видачу ліцензії та в ліцензійному реєстрі зазначається перелік сортів рослин роду коноплі канабісу, які дозволяється культивувати, характеристики, площі і адреси (географічні координати) об'єктів та приміщень, в яких дозволяється здійснення такої діяльності. Також фіксуються нормативні обмеження в частині діяльності з розроблення нових наркотичних засобів або психотропних речовин дозволяється лише з метою їх застосування у медичних цілях або для наукової та науково-

технічної діяльності у будь-якій формі, використання канабісу у медичних цілях та ряд інших супутніх питань².

Аналіз матеріалів законопроекту демонструє, що Комітет з питань антикорупційної політики приходиться до висновку щодо відсутності в даному акті «положень, які можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією»³. У свою чергу, Комітет Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу з приводу аналізованого законопроекту резюмує, що останній «не суперечить міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції»⁴. Відповідно найближчим часом має бути наступне обговорення проекту з можливим його наступним прийняттям.

Як вбачається, зауважень та коментарів щодо зазначеного проекту в контексті кримінально-правових ризиків висловлено не було, однак не безпідставно процес легалізації медичних конопель вважається пов'язаним з аспектами нелегального обігу наркотичних засобів та іншими можливими правопорушеннями внаслідок відкриття такого виду господарської діяльності як доступного.

Так, відповідно до згадуваного проекту Закону України щодо легалізації медичного канабісу передбачається спеціальний механізм організаційно-правового регулювання діяльності по вирощуванню канабісу в медичних цілях, перевезенні, переробці рослин і екстрактів канабісу, виготовленні відповідних медичних засобів з використанням у якості сировини, а так само проведенні наукових досліджень. Такий механізм включає в себе, по-перше,

² Про регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) в медичних, промислових цілях, науковій та науково-технічній діяльності для створення умов щодо розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування онкологічних захворювань та посттравматичних стресових розладів, отриманих внаслідок війни: проект Закону України від 10.06.2022 року № 7457. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39783>.

³ Рішення Комітету щодо експертного висновку законопроекту № 7457. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1406307>.

⁴ Висновок Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу щодо проекту Закону України «Про регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) в медичних, промислових цілях, науковій та науково-технічній діяльності для створення умов щодо розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування онкологічних захворювань та посттравматичних стресових розладів, отриманих внаслідок війни» (реєстр. № 7457 від 10.06.2022 р., Кабінет Міністрів України). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1403911>.

одержання відповідної ліцензії, по-друге, спеціальний режим перевезення, що обов'язково має відбуватися у супроводі відповідних підрозділів Національної поліції, по-третє, систему заходів обліку та контролю рослин роду коноплі, по-четверте, суворі правила переробки та поводження з сировиною, по-п'яте, суворі правила відпуску ліків пацієнтам. І на кожному із зазначених етапів можуть бути допущені різного роду порушення встановлених правил.

Завданням кримінального закону є правове забезпечення охорони визначених суспільних відносин та попередження вчинення кримінально караних діянь, в тому числі й у сфері обігу наркотичних, психотропних речовин, прекурсорів та аналогів. Кримінально-правова охорона суспільних відносин у зазначеній сфері становить собою певну систему кримінально-правових засобів, до яких слід віднести норми кримінального закону та методи кримінально-правової політики, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин.

Чинний КК України містить Розділ XIII «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення», де серед іншого, встановлено кримінальну відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК); незаконний посів або незаконне вирощування снотворного маку в кількості від ста до п'ятисот рослин чи конопель у кількості від десяти до п'ятдесяти рослин (ст. 310 КК); незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів з метою їх використання для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин (ст. 311 КК); незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах

(ст. 319 КК). Але чи достатньо зазначених кримінально правових приписів для забезпечення додержання законності в процесі вирощування, виробництва, переробки, транспортування, виготовлення ліків на основі медичного канабісу та продажу останніх?

Говорячи про те, що вирощування медичного канабісу, в першу чергу, підпадає під сферу господарсько-правових відносин, то можливо є сенс передбачити відповідні заходи кримінально-правового впливу на зазначену групу суспільних відносин ще до того, як виникне визначена протиправна практика. Так, наразі передбачено лише загальні норми в частині вирощування та виробництва наркотичних засобів (ст. 309 КК) та незаконного вирощування понад визначену кількість одиниць рослин снодійного маку чи конопель (ст. 310 КК).

Однак, враховуючи ту обставину, що при певній концентрації тетрагідроканабінолу у сухій масі у сортах рослин роду коноплі (*Cannabis*) останній вже не буде вважатися наркотичним засобом (за рахунок прийняття відповідних законодавчих змін), обіг яких заборонено на території України, а відтак у разі порушення тих чи інших приписів щодо організаційно-правового механізму кінцевої реалізації медичного канабісу (як сировини, так і вже готових до споживання медичних продуктів) говорити про порушення процесу вирощування, перевезення, переробки чи продажу суто наркотичного засобу вже не можна буде, будуть відсутні для того підстави.

Відповідно чи ризикує національний законодавець, виключивши канабіс з відповідною концентрацією тетрагідроканабінолу зі списку наркотичних засобів, які є заборонені в обігу, та не передбачаючи спеціальної норми кримінально-правового характеру в частині охорони суспільних відносин, які будуть виникати у сфері господарської діяльності, пов'язаної з реалізацією концепції прямого споживчого застосування медичного канабісу? Чи не буде на практиці така ситуація сприяти корупційним ризикам в частині провадження діяльності по вирощуванню та перевезенню сировини

медичного канабісу без відповідних дозволів, а так само перевезення, обробці та виготовленні медичної продукції? Окрім того, може мати місце практика поширення порушень правил як видання рецептів на такі препарати, так і відпуск ліків без офіційного рецепту, з його підробленням, недобросовісності та неякісної роботи приватних лабораторних установ, які планують залучати в якості додаткового «контролю» тощо.

Отже, враховуючи особливу значимість, суспільний резонанс, прогнозований позитивний лікувальний ефект від медичних препаратів на основі канабісу, важливо попередити можливі правопорушення та створити комплексний механізм правової охорони системи суспільних відносин, які будуть виникати у зв'язку із використанням канабісу в медичній практиці в Україні. Тому вбачається за необхідне більше уваги приділити заходам кримінально-правової охорони суспільних відносин, які можуть та будуть виникати у зв'язку із вирощуванням, переробкою, перевезенням канабісу, виробництвом ліків на його основі, а так само використання даної культури в науковій та науково-технічній сфері. Так дійсно, сам процес регулювання посіву, вирощування, виробництва медичного канабісу тощо перебуває у площині цивільно-правових, господарських та адміністративних процедур, але забезпечення правомірності та дотримання встановлених даними галузями правил і механізмів вимагає участі засобів кримінально-правового характеру.

Тому, варто передбачити додаткові заходи кримінально-правового впливу з метою забезпечення охорони правил та порядку провадження господарської діяльності, пов'язаної з вирощуванням, перевезенням, використанням медичного канабісу, виготовленням ліків та їх реалізацією тощо, в тому числі як за рахунок редакційних правок нині чинних норм (наприклад, щодо перевезення продуктів переробки медичного канабісу чи видачі рецепту), так і шляхом передбачення нових кримінальних заборон (наприклад, передбачення кримінальної відповідальності за порушення

правил провадження господарської діяльності по вирощуванню медичного канабісу).

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання обігу конопель в медичних цілях, науковій та науково-технічній діяльності: проект Закону України № 5596 від 31.05.2021 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI05312A>.

2. Про регулювання обігу рослин роду коноплі (Cannabis) в медичних, промислових цілях, науковій та науково-технічній діяльності для створення умов щодо розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування онкологічних захворювань та посттравматичних стресових розладів, отриманих внаслідок війни: проект Закону України від 10.06.2022 року № 7457. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39783>.

3. Рішення Комітету щодо експертного висновку законопроекту № 7457. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1406307>.

4. Висновок Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу щодо проекту Закону України «Про регулювання обігу рослин роду коноплі (Cannabis) в медичних, промислових цілях, науковій та науково-технічній діяльності для створення умов щодо розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування онкологічних захворювань та посттравматичних стресових розладів, отриманих внаслідок війни» (реєстр. № 7457 від 10.06.2022 р., Кабінет Міністрів України). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1403911>.

REFERENCES

1. Pro vneseniy zmin do deyakykh zanodavchuh aktiv Ukrayiny shodo regulyvanniy obigu konopel v medychnykh tsilyakh, naukoviy ta naukovo-tekhnichniy diyal'nosti: proyekt Zakonu Ukrayiny № 5596 vid 31.05.2021 roku. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI05312A> [in Ukrainian].

2. Pro rehulyuvannya obihu roslын rodu konopli (Cannabis) v medychnykh, promyslovykh tsilyakh, naukoviy ta naukovo-tekhnichniy diyal'nosti dlya stvorennya umov shchodo rozshyrennya dostupu patsiyentiv do neobkhidnoho likuvannya onkolohichnykh zakhvoryuvan' ta posttravmatychnykh stresovykh rozladiv, otrymanykh vnaslidok viyny: proyekt Zakonu Ukrayiny vid 10.06.2022 roku № 7457. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39783> [in Ukrainian].

3. Rishennya Komitetu shchodo ekspertnoho vysnovku zakonoproektu № 7457. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1406307> [in Ukrainian].

4. Vysnovok Komitetu Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z pytan' intehtratsiyi Ukrayiny do Yevropeys'koho Soyuzu shchodo proyektu Zakonu Ukrayiny «Pro rehulyuvannya obihu roslyn rodu konopli (Cannabis) v medychnykh, promyslovykh tsilyakh, naukoviy ta naukovo-tekhnichniy diyal'nosti dlya stvorennya umov shchodo rozshyrennya dostupu patsiyentiv do neobkhidnoho likuvannya onkologichnykh zakhvoryuvan' ta posttravmatychnykh stresovykh rozladiv, otrymanykh vnaslidok viyny» (reyestr. № 7457 vid 10.06.2022 r., Kabinet Ministriv Ukrayiny). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1403911> [in Ukrainian].

Abakina-Pilyavska L. M., Myroshnychenko N. A. Legalization of medical cannabis in Ukraine: issues of criminal law protection

The article discusses the legalization of medical cannabis in Ukraine. The main draft laws on the regulation of the circulation of hemp plants (Cannabis) for medical, industrial purposes, scientific and scientific and technical activities, the state of their consideration and the main conclusions of the specialized committees of the Verkhovna Rada were analyzed.

It has been established that the process of legalizing medical cannabis involves a special mechanism of organizational and legal regulation of activities related to the cultivation of cannabis for medical purposes, transportation, processing of plants and extracts of cannabis, the manufacture of appropriate medical devices using them as raw materials, as well as the conduct of scientific research. Such a mechanism establishes the procedure for obtaining permits, restrictions and rules for cultivation, transportation, processing, production and sale in terms of organizational, administrative and legal aspects.

The article notes that the current regulations do not cover social relations in the field of the production of medicinal products based on cultivated medical cannabis, and such activity itself may be associated with a corruption component in terms of permit procedures, the activities of control and inspection bodies and institutions, dishonesty of private laboratories, etc. It is proposed to conclude that the process of regulating sowing, cultivation, production of medical cannabis, etc. is in the realm of civil, economic, and administrative procedures, but ensuring legality and compliance with the rules and mechanisms established by these industries requires the participation of criminal-legal means. Such measures include the establishment of new and revisions of existing criminal prohibitions in order to ensure the criminal protection of social relations that may occur in connection with the legalization of medical cannabis.

Key words: *medical cannabis, cannabis, license, criminal law protection, criminal liability, narcotic substances, medicinal products.*